สุรัชพงศ์ จินดาเลิศ

ศิลปินพื้นบ้าน

“เพลงพวงมาลัย”

เทคนิคการถ่ายทอดเพลงพวงมาลัย

เพลงพวงมาลัยเป็นเพลงพื้นเมืองที่นิยมเล่นกันมาแต่ครั้งโบราณ ตามที่ปรากฏในหนังสือประเพณีการเล่นพื้นเมืองว่ามีการเล่นมากในจังหวัดเพชรบุรี ประจวบศีรีขันธ์ สุพรรณบุรี และกาญจนบุรี นิยมเล่นกันงานเทศกาลและงานมงคล

เพลงพวงมาลัยมีท่วงทำนอง ๒ แบบ คือแบบสั้นและแบบยาว ใช้กลอนหัวเดียวแต่มีการเยื้องกลอนลงตอนจบ โดยจะถือเอาตามแบบฉันท์ลักษณ์ท่วงทำนองทางกาญจนบุรี นครปฐม ราชบุรี และเพชรบุรี เป็นหลัก เพราะฟังดูและพิจารณารูปแบบแล้วเห็นว่าเป็นเรื่องราวและเป็นชิ้นเป็นอันมากกว่าในถิ่นอื่นจังหวัดเพชรบุรีถือเป็นต้นกำเนิดเพลงพวงมาลัยตามเนื้อร้องที่กระทรวงมหาดไทยได้บันทึกไว้

วิธีการเล่น

เมื่อเจ้าภาพบนบานได้สำเร็จ จะต้องแก้บนเพลงพวงมาลัย จะต้องไปบอกพ่อเพลงแม่เพลงและบอกเพื่อนบ้านให้มาช่วยตบมือ สถานที่แก้บนจะใช้บริเวณหน้าศาลคุณพ่อปู่ เวลาช่วงประมาณ ๑๗.๐๐-๑๙.๐๐ น. การแก้บนใช้เวลาเย็นหลังจากทุกคนเสร็จจากการทำงาน เพราะเป็นเวลาสะดวกที่ทุกคนว่างตรงกัน การแต่งกาย ใช้ชุดที่แต่งในชีวิตประจำวัน ไม่มีการแต่งตัวเหมือนเพลงพื้นบ้านอื่นๆ

การเล่นนั้นจะยืนล้อมเป็นวงกลม ผู้ชายอยู่ฟากหนึ่ง ผู้หญิงอยู่ฟากหนึ่งเวลาร้องใช้การตบมือเป็นจังหวะไม่มีเครื่องดนตรีประกอบการบนนั้นจะบนเป็นวงตามที่เจ้าภาพบน สมัยก่อนเจ้าภาพจะต้องมีกะแช่มาถวายเจ้าพ่อ ถือว่าเป็นยาพ่อปู่พอได้เวลาสักพักก็จะเริ่มร้องแก้บนวงต่อไป จนสิ้นสุดจำนวนวงที่แก้ แล้วก็ลากันไป

การขึ้นเพลง หมายถึง การเกริ่นเสียงเพื่อขึ้นเพลง เป็นการตั้งเสียงของเพลงพื้นบ้านแต่ละประเภทเพลงพวงมาลัยบ้านเขาหลวง-ธงชัย จะขึ้นเพลงวรรคแรกว่า “เออระเหยลอยมา ลอยมาจากบางหอ” บางหอเป็นชื่อหมู่บ้าน ในอำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ดังตัวอย่าง

เออระเหยลอยมา ลอยมาจากบางหอ

ให้พี่บวชเรียนเสียก่อน แล้วพี่จะย้อนมาขอ

สาวน้อยบางหอ รอพี่มาขอก่อนเอย

การลงเพลง หมายถึง การจบเพลง เพราะสิ้นกระแสความแล้ว การลงเพลงพวงมาลัยเมืองเพชร จะมีลักษณะเฉพาะในท่อนที่ลงเพลง วรรคแรกจะต้องเยื้องกลอนลงให้เป็นเสียงสระเดียวกับเสียงสระท้ายของกลอนแต่ละท่อน นิยมด้วยชื่อสถานที่ตามที่ได้ร้องมาในท่อนแรก ตามตัวอย่างข้างตอน “ลอยมาจากบางหอ” ในตอนลงกลอนใช้ “สาวน้อยบางหอ”

“พัฒนาความรู้ความสามารถของศิลปินผู้สืบทอด กระตุ้นและผลักดันให้เกิดการสร้างสรรค์และพัฒนาต่อยอดเพลงพื้นบ้านภาคกลาง

ให้เป็นทุนทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์”

อ้างอิง เอกสารประกอบการอบรมเชิงปฏิบัติการและการประกวด เพลงพวงมาลัย

ธนวัฒน์ ราชวัง

ศิลปินพื้นบ้าน

“กลองสะบัดชัย”

ความเป็นมาของกลองสะบัดชัย

กลองสะบัดชัยในล้านนา ตามตำนานเป็นกองที่มีมานานคู่บ้านคู่เมืองส่วนใหญ่เรียกว่ากลองปู่จา (กลองบูชา) กลองใจยะมงคล (กลองชัยมงคล) ในอดีตการตีกลองจะใช้ในการทำศึกสงคราม เป็นการตีให้สัญญาณการเดินทัพ มีความเชื่อว่ากลองเป็นของสูงคู่กับกษัตริย์ จึงไม่มีใครกล้าเก็บกลองไว้ที่บ้าน ดังนั้นสถานที่เหมาะสมในการเก็บกลองคือวัด เมื่อเก็บกลองไว้ที่วัด ลักษณะการใช้งานก็เปลี่ยนไป เพลงและจังหวะการตีก็เปลี่ยนตาม เช่น เพลงบูชาธรรม การใช้งานด้านการรับใช้สังคม เช่น ใช้ตีตอนเรียกประชุม แจ้งข่าวสาร เป็นต้น

ความแตกต่างระหว่างกลองโบราณและกลองปัจจุบัน

สมัยก่อนกลองสะบัดชัยคือกลอง บูชา ที่มีขนาดใหญ่ยากต่อการเคลื่อน-ย้าย-ตั้ง-วาง ส่วนการผลิตกลอง จะใช้ไม้เนื้อแข็ง ขนาดใหญ่ ซึ่งหาได้ง่าย แต่ปัจจุบันไม้ขนาดใหญ่หายาก ลำบากในการดัดเกี่ยวข้องในด้านกฎหมาย ไม้ในการผลิตกลองจึงหายากขึ้น ดั้งนั้นกลองสะบัดชัยในอดีตซึ่งเป็นกลองบูชาขนาดใหญ่ จึงถูกลดขนาดลงมา

โอกาสที่ใช้ตีกลอง

การเคลื่อนทัพ คำว่า (ชัย-ยะ) เป็นชื่อมงคลจึงใช้กลองสะบัดชัยตีในการเคลื่อนทัพ การเดินทัพหรืออาจจะตีต่อเมื่อชนะศึก ปัจจุบันกลองมีบทบาทในงานมหรสพ มีเครื่องดนตรีอื่นๆผสม ผสาน เช่น ฉาบฆ้อง การตีกลองสะบัดชัยจึงเปลี่ยนไป เป็นการแสดงที่โลดโผนและตื่นเต้นขึ้นทำให้เกิดความน่าสนใจและสนุกสนาน

ท่าทางประกอบการตีกลอง

เมื่อก่อนจะไม่มีการใช้ท่าทางขึ้นศอก ขึ้นเข่าประกอบการตีกลองด้วยความเชื่อว่ากลองเป็นของสูงคู่พระมหากษัตริย์ เจ้าบ้านเจ้าเมืองก่อนตีกลองต้องไหว้เสมอแต่ปัจจุบันจะมีการนำกลองมาใช้ในงานรื่นเริงในการสมโภชจึงมีการใช้ท่าทางประกอบในการตีเพื่อเพิ่มความสนุกสนานและดึงดูดความสนใจจากผู้ชม

“การอนุรักษ์กลองสะบัดชัย

เราต้องสร้างหัวใจให้เด็กก่อน

ถ้าเขามีใจรัก เขาจะพัฒนา

ตัวเขาเอง อย่าไปบังคับ”

อ้างอิง http://www.humanlibrary.cmru.ac.th

ราตรี ศรีวิไล

ศิลปินพื้นบ้าน

“หมอลำ”

หลักการแต่งกลอนลำ

เนื้อหาของกลอนลำ ได้แก่กลอนลำที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อ คำสอน ความรัก พรรณนาความงามของธรรมชาติ วิธีชีวิต และขนบธรรมเนียมประเพณี

รูปแบบและฉันท์ลักษณ์ของกลอนลำที่มีสุนทรียภาพได้แก่ กลอนลำที่มีรูปแบบและฉันท์ลักษณ์ที่ถูกต้องตามแบบแผน ในลักษณะของ กลอนร่าย กาพย์ กลอนเยิ้น และกลอนเพลง

ด้านศิลปะในการใช้ถ้อยคำในกลอนลำที่มีสุนทรียภาพ คือเป็นกลอนลำที่มีการใช้ถ้อยคำ ได้ลึกซึ้งกินใจ เห็นภาพพจน์ เป็นคำผญาหรือปรัชญา ทั้งทางโลกและทางธรรม และเป็นคติสอนใจ

การแต่งกลอนลำให้มีสุนทรียภาพ

ราตรี ศรีวิไล ได้กล่าวถึงการแต่งกลอนให้มีสุนทรียภาพในกลอนลำของหมอลำกลอน มีอยู่ด้วยกัน ๓ ด้านคือ

๑. ด้านเนื้อหาของกลอนลำได้แก่กลอนลำที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อ คำสอน ความรัก พรรณนาความงามของธรรมชาติวิถีชีวิต และขนบธรรมเนียมประเพณี

๒. ด้านรูปแบบและฉันท์ลักษณ์ของกลอนลำที่มีสุนทรียภาพได้แก่ กลอนลำที่มีรูปแบบและฉันทลักษณ์ที่ถูกต้องตามแบบแผน ในลักษณะของ กลอนร่าย กลอนกาพย์ (กลอนตัด) กลอนเยิ้น (กลอนอ่าน หรือกลอนนิทาน) และกลอนเพลง

๓.ด้านศิลปะในการใช้ถ้อยคำในกลอนลำที่มีสุนทรียภาพ คือเป็นกลอนลำที่มีการใช้ถ้อยคำได้ลึกซึ้งกินใจ เห็นภาพพจน์ เป็นคำผญาหรือปรัชญาทั้งทางโลกและทางธรรม และเป็นคติสอนใจที่สื่อความหมายได้ตรง ชัดเจนและกระชับ การใช้ถ้อยคำที่มีทั้งคำสัมผัสนอกสัมผัสใน เกาะก่ายกันไปอย่างสละสลวย มีการใช้ถ้อยคำที่เป็นคำอุปมาอุปมัย ถ้อยคำที่เป็นสุภาษิต คำคม และถ้อยคำที่ก่อให้เกิดความสะเทือนอารมณ์แก่ผู้อ่านหรือผู้ฟัง นอกจากนี้กลอนลำต้องมีความยาวพอเหมาแก่การรับฟัง แต่ละวรรคมีจำนวนถ้อยคำจำนวนพอเหมาะกับจังหวะและทำนองลำ

สุนทรียภาพในกลอนลำ เกิดจากการบูรณาการด้านถ้อยคำ สำนวน ฉันท์ลักษณ์ และเนื้อหาที่ปรากฏในกลอนลำ เนื่องจากถ้อยคำ สำนวน ย่อมมีพลังก่อให้เกิดการสะเทือนต่ออารมณ์ของผู้อ่านหรือผู้ฟังการลำ เช่น คำคม การสัมผัสนอกสัมผัสใน เช่นกลอนล่องโขงของหมอลำขันทอง ธงภักดิ์ **ที่ว่า**

“โอนอ นี้น้องกะยังได้เว้า เจ้าได้ว่า

ไม้เอยไม้เจ้าล้มพาดง่า ดะพุ้นว่าเดี่ยงมา

ว่าเดี่ยงมา.....ละน้า”

“หมอลำเป็นองค์วิชาความรู้อย่างหนึ่ง

ทำให้เราเรียนรู้สังคมและวัฒนธรรมได้

การแสดงหมอลำไม่ใช่แค่การอนุรักษ์

แต่ยังอธิบายความหมายและการเปลี่ยนแปลง

ทางสังคมในวงชาวบ้านซึ่งเป็นมูลชั้นต้นอย่างดี”

อ้างอิง http://ratreesrivilai.igetweb.com

ประกอบ เดชรักษา

ศิลปินพื้นบ้าน

“มโนราห์”

ได้สืบทอดท่ารำมโนราห์โบราณซึ่งเป็นท่ารำเฉพาะของแต่ละคณะซึ่งต่างจากท่ารำพื้นฐานทั่วไป จนเป็นที่ยอมรับจากผู้ชมในแต่ละแวกใกล้เคียงจนเป็นคณะที่มีชื่อเสียงโด่งดังในท้องถิ่นใกล้เคียงและต่างจังหวัดในภาคใต้ เช่น ท่ารำโรงครู ท่ารำพิธีกรรมเหยียบเสน โดยเฉพาะท่าเหยียบเสนเป็นการรักษาโรคอย่างหนึ่ง กล่าวคือ “เสน” มีลักษณะคล้ายปานแดงที่ขึ้นบนร่างกาย แต่จะมีขนาดโตขึ้นตามอายุของผู้ที่เป็น “เสน” ดังนั้น การรักษาให้หายขาดต้องใช้พิธีกรรมเหยียบเสนของมโนราห์ซึ่งได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านนี้เป็นการเฉพาะ ซึ่งคณะมโนราห์ทั่วๆ ไปไม่สามารถรักษาหายได้

การที่ครูประกอบ เดชรักษา ได้นำความรู้ด้านศิลปกรรม (การแสดงพื้นบ้าน มโนราห์) ที่ตนเอง ได้ศึกษาค้นคว้า ค้นพบ ฝึกฝนจนประสบความสำเร็จเป็นประโยชน์โดยรวมแก่สังคม จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ให้เป็น ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๗ ด้านศิลปกรรม ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๔

มโนราห์คณะประกอบน้อย ดาวรุ่ง ได้ฝึกหัดการร่ายรำและการแสดงมโนราห์จากคณะมโนราห์กัน ผู้เป็นบิดาตั้งแต่อายุ ๑๐ ขวบ โดยได้ฝึกท่าร่ายรำพื้นฐานท่ารำที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะคณะ เช่น ท่าโรงครู รำแก้บน ท่ารำเหยียบเสน โดยเฉพาะท่ารำเหยียบเสน เป็นท่ารำเฉพาะคณะ ซึ่งแฝงด้วยความเชื่อ พิธีการ และรูปแบบเฉพาะของท่านั้น

“สร้างความตระหนักโดยการสาธิต

การแสดงมโนราห์ สอดแทรกวิธีการรูปแบบการแสดงมโนราห์ที่ถูกต้อง

จากนั้นให้ฝึกซ้อมจนชำนาญ”

อ้างอิง

http://www.souththaiwisdomscholarsassociation.com

จ.ส.ต.วรพจน์ บุญญา

ศิลปินพื้นบ้าน

“หนังตะลุง”

ประวัติ หนังวรพจน์ เธียรทอง

หนังวรพจน์ เธียรทอง ได้ถ่ายทอดความรู้ศิลปะการแสดงหนังตะลุง ให้กับลูกศิษย์ ตั้งแต่ปีพ.ศ.๒๕๔๐ มาจนถึงปัจจุบัน เปิดศูนย์เรียนรู้การแสดงศิลปะหนังตะลุง ในชื่อว่า “ศูนย์ฝึกเธียรทอง” เพื่อทำการเรียนการสอนมีทั้งสอนเป็นรายบุคคล และเข้าไปสอนในสถานศึกษาซึ่งได้รับเชิญจากสถานศึกษาให้ไปเป็นวิทยากรโดยมีการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ เช่น จะมีการนำลูกศิษย์ไปออกงานแสดงจริง และมีรายได้จริง เพื่อเป็นประสบการณ์ให้กับผู้เรียนและเป็นการเพิ่มทักษะในการแสดงให้กับผู้เรียนด้วย โดยมีลูกศิษย์ผู้รับการถ่ายทอด นำความรู้การการแสดงหนังตะลุง ไปใช้ในการประกอบอาชีพศิลปินเพื่อส่งเสริม อนุรักษ์ และสืบสานศิลปะการแสดงพื้นบ้านหนังตะลุงให้ยั่งยืนสืบไป

เริ่มมีความสนใจศิลปะการแสดงพื้นบ้านหนังตะลุง ตั้งแต่อายุ ๑๐ ขวบจึงทำให้เกิดความรักในศิลปะแขนงนี้ จึงตัดสินใจที่จะฝึกหัดหนังตะลุงอย่างจริงจังเมื่ออายุ ๒๔ ปี กับอาจารย์หนังประทีป เธียรทอง และปัจจุบัน ดำรงตำแหน่งนายกสมาคมหนังตะลุงปักษ์ใต้

ปัจจุบันได้ทำการเปิดศูนย์เรียนรู้การแสดงศิลปะหนังตะลุง ในชื่อว่า “ศูนย์ฝึกเธียรทอง” ณ บ้านเลขที่ ๑๘/๖ หมู่ที่ ๑๑ ตำบลท่าเรือ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช และทางศูนย์ฝึกได้มีการกำหนด**หลักสูตรการเรียนรู้ และการฝึกอบรมหนังตะลุง ดังนี้**

๑. ประวัติความเป็นมาหนังตะลุง

๒. ขั้นตอนการเล่นหนังตะลุง

๓. การเชิดรูปหนังตะลุง

๔. การร้องกลอนหนังตะลุง

๕. การพากย์รูปหนังตะลุง

๖. ทดสอบการแสดงหนังตะลุง

เพื่อส่งเสริม อนุรักษ์ และสืบสานศิลปะการแสดงพื้นบ้านหนังตะลุงให้ยั่งยืนสืบไป

เกียรติคุณด้านการแสดงหนังตะลุง

๑. ปีพ.ศ. ๒๕๒๙ ได้รับรางวัลชนะเลิศมงกุฎทองคำในการแข่งขันหนังตะลุงชิงแชมป์ภาคใต้ ณ สนามที่ว่าการอำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๒. ปีพ.ศ. ๒๕๓๒ ได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับ ๑ ศึกตะลุง ณ สนามที่ว่าการอำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๓. ปีพ.ศ. ๒๕๔๗ ได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับ ๑ ในการแข่งขันหนังตะลุงองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ณ วัดแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

๔. ปีพ.ศ. ๒๕๔๙ ได้รับรางวัลชนะเลิศโล่พระราชทานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารีในการประชันหนังตะลุงงานเดือนสิบเมืองนครศรีธรรมราช ๒๕๔๙ เฉลิมฉลองการครองราชย์ ๖๐ ปี ณ สนามหน้าเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๕. ปีพ.ศ. ๒๕๕๙ ได้รับรางวัลโล่เชิดชูเกียรติ ๘๙ ปราชญ์ตามรอยพ่อ เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๙ พรรษา ๕ ธันวาคม ณ สโมสรรื่นฤดี ค่ายวชิราวุธ กองทัพภาคที่ ๔ จังหวัดนครศรีธรรมราช

“หากคนรุ่นใหม่ไม่ช่วยกันสืบสาน

หรือแม้แต่จะหันกลับมามอง

วันหนึ่งศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

ก็จะเป็นเพียงประวัติศาสตร์

ที่ถูกจารึกอยู่ในหน้าหนังสือเท่านั้น”

อ้างอิง เอกสารประกอบโครงการส่งเสริมศิลปะการแสดงพื้นบ้านปักษ์ใต้สืบสานเผยแพร่หนังตะลุง